

Petra Vidali

Virdžine (tobelije, burneše, muškarače ...) so endemični balkanski - črnogorski, kosovski, severnoalbanski - fenomen. Ženske, ki so se ob manku moških zaprisegle devištvu, prevzele moški videz in moška dela in postale del moškega sveta, so v zadnjem času skoraj pop fenomen. Najprej so jih odkrivali etnologi in antropologi, potem so prodrle v fikcijo, na koncu so jih eksploatirali vsi največji svetovni mediji in najmanjše lokalne televizijske postaje. Iz preteklosti vedno potegnemo tisto, kar korespondira z našim časom, in virdžine se zdijo kot naročene za ero preizpraševanja družbene konstrukcije spolov in afirmacije transspolnosti. Seveda pa je včasih zeitgeist samo dober izgovor, ker v vseh časih "Ljudje preprosto uživamo v približevanju nenormalnemu, destruktivnemu, nenavadnemu, prepovedanemu, čudnemu, neobgljenemu in zlemu", zapiše v Katalogu Karmina Šilec.

(Avto)muzikologija

Karmina Šilec se je pri svojem koncertnem in glasbenogledališkem ustvarjanju z ženskami v moškem polju ukvarjala, preden so postale tako moderne. Največkrat je pri tem raziskovanju ostajala kar na domači njivi, v glasbi kot historično moški domeni. Vsaj delno ima muzikološki predznak tudi njena izbira virdžin: skupaj z drugimi atributi in privilegiji moškosti so bili virdžinam dostopni tudi gusle in ustno pripovedništvo.

Dva najbolj fascinanta naslova na slovenskem knjižnem trgu letos preizprašujeta vlogi žensk, ki ju je narekoval patriarhat in sta hkrati omogočali izstop iz njega

Hkrati je ta predznak seveda tudi avtobiografski, vendar avtobiografskost ni postavljena v prvi plan. V uvodu res zapiše "ta knjiga, ki govori o drugosti, je narcisistična, in to zato, ker govori samo o tem, kar želim jaz", in pripoved je res ves čas prvoosebna, vseeno pa je eksplicitno osebno in intimno dozirano zelo diskretno. "Včasih me vprašajo, kako je biti dirigentka in opravljati delo, ki je tako zelo v domeni moških. Takrat bi včasih najraje odgovorila samo z enim stavkom: 'Prisiljena sem bila ne upoštevati marsikoga,'" preberemo v Katalogu.

Šlogarice, device, znanstvenice

Katalog je, kot v posebnem "geslu" zapiše avtorica, "seznam stvari, notic, sporočil, misli, zapiskov, ki podajajo neke podrobnosti o nečem." Zapiske povezuje oziroma prekinja leitmotiv - kuhanje in pitje prave turške kave ter razbira-

Z vrha kupa

Kako se ženska prebija v moških čevljih

Karmina Šilec: *Baba* (Katalog, Kolosalna balkanska fikcija)

Nanje se nalagajo vsi drugi pomeni, diskurzi, žanri. Najdemo seznam krščanskih svetnic, ki so spremenile spol, alineje o obravnavi devišstva ali materinstva v papeških enciklikah, primerjavo googlovih zadetkov splošnega in poimenskega iskanja virdžin na zahodni in vzhodni polobli. Najdemo podatek o prvi znanstveni zabeleži o deviški kožici, cele transkripte seminarjev na oddelkih študij spola in ženskih študij ter cele dialoge med raziskovalkami. Najdemo lucidne maksime na meji poezije: "Ali svoboda izbire res da svoboda?/ Ne./ Najboljša izbira je - biti izbran."

V nasprotju s katalogom kot birokratsko kategorijo ("sistematični seznam z določenimi podatki") je Katalog Karmine Šilec fragmentaren, nikoli končan seznam vsega, podoben inspirativnim seznamom v metafizijskih zgodbah Borgesa ali, če smo že na Balkanu, Danila Kiša.

In zdi se, da "metafikcija", torej fikcija, ki izhaja iz fikcije, ponuja tudi ustrezen pojmovni okvir tudi za drugo knjigo, Kolosalno balkansko fikcijo. V njej je deset zgodb o desetih virdžinah. Čeprav zgodbe temeljijo na realijah, čeprav je v njih tudi precej transkriptov pogovorov - ni mogoče dovolj poudariti fascinante dejstva, da gre za dolgoletno terensko delo, za samotna popotovanja avtorice po balkanskih zakotjih - avtorica poudarja, da so to fikcijski konstrukt.

Ampak takšne niso šele njene zgodbe. Prvič, institut virdžin je preteklost. Virdžine, s katerimi se je srečala Karmina Šilec ali o katerih so ji govorili drugi, so (bile) samo še relikvije nekega časa. Že zaradi časovne distance torej bolj fikcija kot dejstvo. Drugič, tudi ko je bil institut še aktiven, je bil hkrati dejstvo in mit. Bil je nekaj, o čemer se ni govorilo, ampak se je kvečjemu namigovalo, o čemer se je

"maštalo". Tretjič, v trenutku, ko je bil za tujo, zunanjo javnost prekinjen molk, ko je prva virdžina svojo zgodbo povedala prvemu etnologu, antropologu, novinarju, se je začelo samouprizarjanje. Virdžine so začele ustvarjati zgodbe o sebi, fikcijo o sebi. Tako kot so prej svojo podobo oblikovale po moški podobi, so zdaj svoje zgodbe oblikovale tako, da so zadostile iskalcem drugosti.

Karmina Šilec je šla na pot, na mnogo poti, z vsem tem vedenjem in na srečo brez navne želje, da bi ločila mit od resnice. Vsem nanosom fikcije je dodala svojo, iz vseh usedlin fikcije je razbrala svojo zgodbo.

Balkanologija in ex yu-mitologija

Intrigantno drugost virdžin je Karmina Šilec postavila v kontekst bolj domače drugosti, balkanskosti. V kataloškem in zgodbarskem delu *Baba* ponuja zgodovino in geografijo spoznavanj tega teritorija in obsežen seznam avtoričinih zasebnih in hkrati občin mest jugoslovanstva. Svoje mesto dobi cela pionirska zaprisega in svoje geslo dobi yugo, in sploh, kadarkoli je avtorica naletela na plodno izhodišče, ga je nadgradila z inspirativnim ekskurzom. Najdejo se sanje z natančnim popisom itinerarja Ferdinandovega in Zofijinega popotovanja po Sarajevu in najdejo se fascinanti podatki o OZNI ("Njihov *ratio* uspešnosti je bil impresiven. Vsak zaposleni je v manj kot dveh letih označil več kot sto trideset osumljencev").

Pot do socialne vključenosti in moči

"Mislim, da ideja biti virdžina ponuja pot do socialne vključenosti in do moči. Virdžine dejansko zrcalijo omejitve in izbire, ki se nanašajo na spol in spolnost in ki danes prihajajo na plan. Zanima me vprašanje uporabe moških sredstev za doseg nekaterih ciljev v sodobni družbi. Koliko to v resnici drži in zakaj menim, da lahko ženska največkrat uspe le, če se dejansko skuša prebiti v moških čevljih?"

Seznam relikvij

"Ostalo bo: slavni slogani za izdelke za dom Gorenje in zgodbe o prvih pralnih strojih, ki so porabili toliko električne energije, da se je električni števec vrtil s tako hitrostjo, da bi ga lahko uporabili kot ventilator, če bi stali zraven; črno-beli šolski učbeniki; vonj po doma praženi kavi; javna stranišča na štrbunk; krvodajalske akcije in mastna kranjska klobasa potem - za moč in hitro okrevanje; cepljenja v sklopu osnovnošolske zdravstvene oskrbe, hrana, ki smo jo imeli, in hrana, ki je nismo imeli; Jupij, dolge vrste avtobusov 'gastarbajterjev' na državnih mejah; romanja k Mariji v Medžugorje, odhod v počitniške kolonije za šolske otroke ali v sindikalne počitniške domove na morju; skromnost in trdo delo naših ljudi; kultura nakupovalnih odprav v Italijo in Avstrijo, rednih sezonskih dejavnosti z vsem, kar sodi zraven: dolgo čakanje na mejnih prehodih, laganje carinikom, tihotapljenje."

Karmina Šilec s produkti coregie projekta *Baba*. Ob knjigah *Baba* - Katalog in *Kolosalna balkanska fikcija* - pri založbi Sanje sta pri Carmini Slovenici izšli tudi zvočna knjiga *Kolosalna balkanska fikcija* s pripovedovalko Minco Lorenci in zgoščenka s posnetkom koncerta Dert, endemične pesmi.

Foto: Carmina Slovenica

Rekla bi, da se lahko ta stranski produkt avtoričinega ukvarjanja z virdžinami kosa z vsakim posvečenim poskusom sistematiziranja ex yu-mitologije. Najboljše pri tem pa je, da ne igra na karto sentimentalnosti in nostalgčnosti. Preprosto naredi popis tistega, kar nam je ostalo, ker je (bilo) edinstveno. Definitivno bo ostala kafana na primer. Ker je ni mogoče prevesti v kavarno, pa tudi v gostilno, bife, restavracijo, bistro ali taverno ne.

Virdžine in vdove - edine ženske, ki so imele glas

Kot v vsaki pravi fikciji tudi v *Babi* ni fotografij. V drugi del vstopamo skozi zemljevid, ki umešča imena virdžin, to pa je tudi vse. Avtorica nekajkrat zapiše, da je imela na terenu kamero, in na nekem mestu izvemo, da je s portreti prelepila steno v svojem kabinetu. Takrat sem si želela, da bi lahko videla, kar je gledala. Ampak ko sem po branju knjige nekatere virdžine poguglala (ja, največ zadetkov ima, kot je za Katalog prešela tudi avtorica, Stana Cerović), sem bila precej razočarana. Kamera je videla neskončno manj od Karmine Šilec.

Baba je izvorni prispevek k preučevanju konstrukcije prehodnih identitet in žanrov. Kljub različnim izhodiščem in različnim razmerjem med zasebnim in javnim, privatnim in arhetipskim sem ob branju *Babe* večkrat pomislila na Kraljico, devico, vdovo, prasico Erice Johnson Debeljak. Ena od virdžin v *Babi* izjavi, da je imela v teh okoljih ženska besedo samo, če je bila virdžina ali vdova. Če je torej bila brez moškega gospodarja oziroma je sama zavzela njegovo mesto. Obe avtorici sijajno reinterpreterata vlogi, ki ju je generiral patriarhat in ki sta hkrati omogočali ženski izstop iz patriarhata. Brez dvoma sta to zame letos najbolj fascinanta knjižna naslova na slovenskem knjižnem trgu. In ja, seveda sta knjigi napisali ženski. Vedeli smo, da je Erica Johnson Debeljak odlična pisateljica. Zdaj vemo, da Karmina Šilec tudi piše odlično.

Baba je izšla pri založbi Sanje.